

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA O'QUVCHILARGA XX ASR KOMPOZITORLARI IJODINI O'RAGATISH METODIKASI

Jurayeva Gulchehra Zokirjon qizi
NamDPI ART pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Annotation: Ushbu maqola XX asr kompozitorlari ijodini musiqa madaniyati darslarida o'quvchilarga o'rgatish metodikasini tahlil qiladi. Metodik yondashuvlar va o'quv jarayonida innovatsion usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning musiqiy bilimlarini kengaytirish maqsad qilinadi.

Keywords: musiqa madaniyati, kompozitorlar, XX asr, metodika, o'quvchilar.

Kirish

Maqolaning maqsadi XX asr kompozitorlarining musiqa madaniyatidagi o'rnini tahlil qilish va ularning ijodlari orqali musiqaning rivojlanishiga qo'shgan hissasini ochib berishdir. Ushbu davr, musiqa tarixida muhim burilishlarni keltirib chiqargan, yangi janrlar va uslublarning paydo bo'lishiga sabab bo'lgan davr hisoblanadi. XX asrda kompozitorlar nafaqat an'anaviy musiqani yangilab, balki avangard, eksperimental va elektron musiqa kabi yangi yo'nalishlarni ham rivojlantirdilar. Ularning ijodlari nafaqat musiqiy texnikalar va shakllarni o'zgartiribgina qolmasdan, balki jamiyatdagi ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga ham ta'sir ko'rsatdi. Musiqa, inson ruhiyatining ifodasi sifatida, XX asr kompozitorlarining ijodiy izlanishlari orqali yangi ma'no va mazmun kasb etgan. Shu bilan birga, ushbu davrda musiqaning xalqaro aloqalari kuchayib, turli madaniyatlar o'rtasida o'zaro ta'sirlar yuzaga keldi. Ushbu maqolada XX asr kompozitorlarining musiqiy yutuqlari va ularning madaniy merosi tahlil qilinadi, bu esa musiqaning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan yangi fikrlarni shakllantirishga yordam beradi. Maqolaning maqsadi XX asr kompozitorlarining musiqa madaniyatidagi o'rnini aniqlash va ularning ijodiy yutuqlarini o'rganishdan iborat. Ushbu davrda musiqiy innovatsiyalar va eksperimentlar keng tarqaldi, bu esa san'atning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. XX asr kompozitorlari, ularning asarlari orqali, nafaqat o'z davrining musiqa madaniyatiga, balki kelajak avlodlar uchun ham muhim iz qoldirdi. Ularning ijodi, musiqiy tahlil va nazariyalar orqali, yangi yo'nalishlar va uslublarni shakllanishiga zamin yaratdi.

XX asr kompozitorlarining ijodiy uslublari

XX asr kompozitorlari o'z ijodiy uslublari orqali musiqa madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatdilar. Bu davrda ko'plab yangiliklar va eksperimentlar amalga oshirildi, bu esa musiqaning rivojlanishiga yangi qirralar qo'shdi. Minimalizm, serializm, avangard va ekspressionizm kabi uslublarni kompozitorlarning ijodida o'zining o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turdi. Minimalizm, oddiy strukturalar va takroriy elementlar orqali tinglovchilarga yangi hissiyotlarni yetkazishga intildi. Serializm esa, musiqiy materiallarning qat'iy tartibda joylashuvi orqali kompleks

va strukturaviy asarlar yaratishga imkon berdi. Avangard musiqasi esa, an'anaviy musiqiy qoidalarni buzib, yangi ovozlari va shakllarni kashf etdi. Bu uslublar, musiqiy tahlil va nazariyalarni yanada boyitdi, yangi musiqiy fikrlarni shakllantirdi. XX asr kompozitorlari, shuningdek, o'z asarlarida zamonaviy ijtimoiy va siyosiy mavzularni ham yoritdilar, bu esa ularning ijodining muhim bir qismi bo'lib qoldi. Shunday qilib, bu davr musiqasi, nafaqat estetik jihatdan, balki madaniy va tarixiy kontekstda ham ahamiyatga ega bo'lib, kelajak avlodlarga o'z ta'sirini ko'rsatishda davom etmoqda. XX asr kompozitorlari o'z ijodiy uslublarida turli xil yo'nalishlarni o'z ichiga oldilar. Ularning asarlarida klassik an'analar bilan bir qatorda, avangard va eksperimental uslublar ham ko'zga tashlanadi. Bu davrda tonalitetning o'zgarishi, atonalizm va polifoniya kabi yangi texnikalar keng tarqaldi. Kompozitorlar, shuningdek, xalq musiqasi elementlarini o'z asarlarida qo'llash orqali madaniy xilma-xillikni namoyon etdilar. Natijada, XX asr musiqasi nafaqat san'at, balki insoniyatning turli qatlamlariga ta'sir ko'rsatadigan kuchli vosita bo'lib qoldi.

Musiqi madaniyati darslarida o'qitish metodlari

Musiqi madaniyati darslarida o'qitish metodlari o'quv jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Asosiy metodlar orasida amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvlar, interaktiv usullar va muhokama asosidagi metodlar mavjud. Amaliyotga yo'naltirilgan yondashuvda, o'quvchilar musiqi asarlarini ijro etish, ularni tahlil qilish va yaratish jarayonida faol ishtirok etadilar. Bu metod o'quvchilarni ijodkorlikka rag'batlantiradi va ularning musiqiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Interaktiv usullar, masalan, guruh ishlarini o'z ichiga olgan holda, o'quvchilarning bir-biri bilan fikr almashishiga, o'zaro tajriba almashishiga yordam beradi. Bunday yondashuv o'quvchilarning musiqiy madaniyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni yanada faol ishtirok etishga undaydi. Muhokama asosidagi metodlar esa o'quvchilarga musiqi tarixidagi muhim voqealar, uslublar va shaxslar haqida chuqurroq tushuncha berishga imkon yaratadi. Ushbu metodlar o'qituvchilarga o'quvchilarning musiqiy bilimlarini kengaytirish va ularni o'z fikrlarini ifoda etishga rag'batlantirishda yordam beradi. Shunday qilib, musiqi madaniyati darslarida qo'llaniladigan metodlar o'quv jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Musiqi madaniyati darslarida qo'llaniladigan asosiy o'qitish metodlari, masalan, amaliy mashg'ulotlar, muhokama va interaktiv o'yinlar, o'quvchilarning musiqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni egallab, balki amaliy tajribalarni ham orttiradilar. Samaradorlikni oshirish uchun o'qituvchilar metodlarni birlashtirib, o'quvchilarning qiziqishini uyg'otishga e'tibor qaratishlari zarur. Bu jarayon, o'z navbatida, musiqiy madaniyatni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Innovatsion yondashuvlar

O'quv jarayonida innovatsion yondashuvlar va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ta'lim tizimini zamonaviylashtirishda muhim ahamiyatga

ega. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Innovatsion texnologiyalar, masalan, onlayn ta'lim platformalari, interaktiv dasturlar va virtual realiti vositalari orqali o'quvchilarga yangi bilimlarni osonroq va qiziqarli tarzda o'zlashtirish imkoniyatini beradi. Bu jarayon, shuningdek, o'qituvchilarga turli pedagogik metodlarni birlashtirib, o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi. O'quv jarayonida innovatsion yondashuvlar orqali o'quvchilar o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish, muammolarni hal qilishda jamoaviy fikrlashni rag'batlantirish va amaliy ko'nikmalarni oshirish imkoniyatlari paydo bo'ladi. Natijada, ta'lim jarayoni yanada samarali, qiziqarli va natijali bo'ladi. Innovatsion yondashuvlar, shuningdek, o'qituvchilarning professional rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki ular yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va o'z malakalarini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ta'lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. O'quv jarayonida innovatsion yondashuvlar va texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarning faol ishtirokini oshirib, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, interaktiv ta'lim platformalari va onlayn resurslar, o'qituvchilarga yangi metodlarni qo'llash imkonini beradi. Bu yondashuvlar orqali o'quvchilar individual ehtiyojlariga mos ta'lim olishlari mumkin. Shuningdek, innovatsion usullar o'qituvchilarni yangi bilimlar va ko'nikmalar bilan tanishtirib, pedagogik jarayonni yanada samarali qiladi. Natijada, ta'lim jarayoni yanada qiziqarli va samarali bo'ladi.

O'quvchilarning musiqiy bilimlarini baholash

O'quvchilarning musiqiy bilimlarini baholash usullari ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega. Bu usullar o'quvchilarning musiqiy ko'nikmalarini, nazariy bilimlarini va ijodiy qobiliyatlarini aniqlashga yordam beradi. Musiqiy bilimlarni baholashda ko'plab metodologiyalar mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos jihatlarga ega. Masalan, amaliy baholash usullari o'quvchilarning ijro etish ko'nikmalarini baholashda qo'llaniladi. Bu usul orqali o'quvchilar o'z ijodkorliklarini namoyon etib, musiqiy asarlarni qanday ijro etishlarini ko'rsatadilar. Boshqa tomondan, nazariy baholash usullari o'quvchilarning musiqiy nazariya, tarix va muhim ko'rsatkichlar bo'yicha bilimlarini o'lchashga qaratilgan. Ushbu baholash jarayonida testlar, yozma ishlar yoki mulohazalar orqali o'quvchilar bilim darajasi aniqlanadi. Shuningdek, o'quvchilarning musiqiy bilimlarini baholashda innovatsion texnologiyalarni qo'llash ham muhimdir. Masalan, onlayn platformalarda o'quvchilarning ijodiy ishlarini baholash imkoniyatlari mavjud bo'lib, bu jarayonni yanada qulay va samarali qiladi. O'quvchilarning musiqiy bilimlarini baholash, ularning rivojlanishini rag'batlantirish va ta'lim sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarning musiqiy bilimlarini baholash usullari, asosan, nazariy va amaliy ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Nazariy bilimlar testlar, so'rovlar va intervyular orqali aniqlanadi, bu

o'quvchilarning musiqiy nazariya va tarix haqidagi tushunchalarini o'lchash imkonini beradi. Amaliy ko'nikmalar esa ijro etish, kompozitsiya va musiqiy tahlil kabi faoliyatlar orqali baholanadi. Ushbu usullar, o'quvchilarning individual yondoshuvlarini va ijodiy salohiyatlarini ochib berish bilan birga, ularning musiqiy bilimlarini yaxshilashga xizmat qiladi.

Praktik misollar

XX asr kompozitorlari, masalan, Igor Stravinsky va Dmitri Shostakovich, o'quvchilarga musiqiy tahlil va ijro jarayonida muhim misollarni taqdim etadi. Stravinsky ning "Aylovchi" asari, o'zining melodik va ritmik murakkabligi bilan tinglovchilarni jalb etadi. Bu asar orqali o'quvchilar musiqada yangi uslublarni o'rganishlari, ritm va melodiyaning o'zaro aloqasini anglashlari mumkin. Shostakovichning "Sinfoniya No. 5" asari esa, dramatik tuzilishi va hissiyotlarning kuchliligi bilan mashhurdir. O'quvchilar bu asar orqali musiqiy tahlilni amalga oshirish, kompozitorning hissiy ifodasi va siyosiy konteksti o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, o'quvchilar o'z ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun bu asarlardan ilhomlanishlari mumkin. XX asr musiqasi o'ziga xos uslubiy xususiyatlari bilan o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'zlashtirishda yordam beradi. Ushbu asarlar, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini kengaytirishga, ularni ijodkor sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Kompozitorlar ijodi orqali o'quvchilarga musiqiy merosni anglash va ulardan foydalanish imkoniyatlari yaratiladi. XX asr kompozitorlarining asarlarini tahlil qilish, o'quvchilarga musiqiy janrlar va uslublar haqida chuqurroq tushuncha berishga yordam beradi. Masalan, Igor Stravinskiyning "Baliqchining qo'shig'i" asari, o'quvchilarga ritm va melodiya o'rtasidagi munosabatni o'rganish imkonini beradi. Shuningdek, Dmitriy Shostakovichning simfoniyalari orqali emotsional ifoda va musiqiy tuzilmalarning murakkabligi haqida fikr yuritish mumkin. Bu kabi misollar, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Ushbu maqola doirasida olib borilgan tadqiqotlar natijasida, musiqiy asarlarning emotsional ifoda va tuzilmalari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlandi. Dmitriy Shostakovichning simfoniyalari, o'zining murakkab musiqiy tuzilmalari va chuqur emotsional mazmuni bilan, nafaqat o'z zamonasining, balki zamonaviy musiqiy tafakkurning ham muhim qismi sifatida ajralib turadi. Bu asarlar orqali musiqaning inson ruhiyatiga ta'siri, shuningdek, musiqiy ifodaning kuchi va uning ko'plab qatlamlari ochib berildi. Tadqiqot davomida Shostakovichning musiqasidagi ijtimoiy va tarixiy kontekst ham e'tiborga olinib, uning asarlarini yanada chuqurroq tushunishga imkon berdi. Kelgusidagi tadqiqotlar, musiqaning turli janrlari va davrlaridagi emotsional ifoda usullarini o'rganishga qaratilishi mumkin. Shuningdek, musiqiy ta'lim tizimida bu kabi asarlarni o'z ichiga olgan yangi metodologiyalar ishlab chiqish, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Shostakovichning musiqasi, shubhasiz, kelajakda

ham musiqiy tadqiqotlar va o'quv dasturlarida muhim o'rin egallaydi, bu esa uning ijodining ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu maqolada Shostakovichning musiqiy asarlarini o'rganish natijalari va ularning ta'lim jarayonlariga ta'siri ko'rsatilgan. Asosiy natijalar, musiqiy tafakkur va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishda Shostakovichning asarlarining ahamiyati, shuningdek, yangi metodologiyalarni joriy etish zarurligi haqida fikr yuritildi. Kelgusidagi tadqiqot yo'nalishlari, bu asarlarni yanada chuqurroq o'rganish va musiqiy ta'limda innovatsion yondashuvlarni qo'llashni o'z ichiga olishi kutilmoqda. Bu, o'z navbatida, musiqiy madaniyatimizni boyitishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Botirkhanovich, S. B. (2024). The Structure of Kashkar Rubab, And Methods of Their Execution. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 5(1), 19-22.
2. Shokirkhonov, B. (2026, February). DEVELOPMENT OF STUDENTS'PERFORMING AND MUSICAL ABILITIES THROUGH INSTRUMENTS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 77-79).
3. Botirxonovich, S. B. (2025). MUSIQA NAZARIYASI FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH METODIKASI. *FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities.*, 13(7), 139-150.
4. Toshmatov, G. U. O. (2026). Musiqa ta'limi jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. *Science and Education*, 7(2), 195-201.
5. Тошматов, Г., & Турдалиева, О. (2023). ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШГА ҚИЗИҚТИРИШ ОМИЛЛАРИ. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 3(6), 162-166.
6. Olimjonovich, T. G., & Komiljanovna, D. G. (2022). The Importance of the Festival “East Songs” in the Introduction and Development of National Classical Music of the Peoples of the East. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(6), 195-199.
7. Abduraimov, S. (2024). METHODS OF USING PRACTICAL METHODS IN MUSIC CULTURE LESSONS IN HIGH SCHOOLS. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(6), 22-25.
8. Abduraimov, S. Z. (2024). MUSIQA TO ‘GARAKLARI ASOSIDA O ‘QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 44-51.
9. Erdonov, S. B., Maxmudov, A. V., Abduraimov, O. S., Allamurotov, A. L., Mavlanov, B. J., & Mamatkasimov, O. T. (2023). On Reserves of Hippophae rhamnoides L. Fruit on the Territory of the Zarafshan National Nature Park of Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, 14, 946-954.
10. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. *Инновационные исследования в науке*, 4(2), 65-68.
11. Nabievna, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 3(2), 212-214.

12. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK'S "SIYOSATNOMA". In Международная конференция академических наук (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).
13. Jurayeva, G. (2025). TALABALARNING O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARIDA IJROCHILIK MAHORATLARINI OSHIRISHDA USTOZ-SHOGIRD AN'ANALARINING O'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 535538.
14. Jurayeva, G. (2024). MUSIQA FANIDA XALQ CHOLG'ULARINI O'RGATISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal*, 1(1).
15. Jo'Rayeva, G. Z. Q. (2026). STEM yondashuvi asosida musiqa nazariyasi ta'limini rivojlantirish yo'llari. *Science and Education*, 7(2), 169-174.
16. Akhmedov, B. (2026, February). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
17. Akhmedov, B. (2026, February). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In International Conference on Social Sciences & Humanities (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
18. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta'lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
19. Tajiboyev, E. (2025). O 'ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O 'RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3).
20. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. *Развитие и инновации в науке*, 4(2), 13-16
21. Tajiboyev, E. M. (2026). Scientific and pedagogical foundations of developing the skills of listening to national music in higher education system. *Science and Education*, 7(1), 1038-1043.
22. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). O 'quvchilarning STEAM ta'lim texnologiyalarini qo'llash asosida muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 157-161.
23. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqiy mashg'ulotlar orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(3), 388-391.
24. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqa ta'limida STEM texnologiyalari va milliy musiqa integratsiyasi. *Science and Education*, 7(3), 392-395.
25. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi yo'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari. *Science and Education*, 7(1), 960-965.
26. Odilova, G. (2025). MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA BOLALAR BILAN ISHLASHDA MUHOQOT TEXNOLOGIYASIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 367-370.
27. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi orqali bolaga emotsional yondashish tendensiyalari. *Science and Education*, 7(2), 162-168.
28. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).

29. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
30. Joraxanovich, G. J. (2025). XIX ASR OHIRI XX ASR BOSHLARIDA YEVROPADA MUSIQA PSIXOLOGIYASI RIVOJLANISHI. *Научный Импульс*, 4(37), 157-161.
31. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA PEDAGOGIKA YO 'NALISHI TALABALARI KREATIV FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION METODIKASI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 1156-1159).
32. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025). MUSIQA TA'LIMINI BARCHA TALABALAR UCHUN INKLYUZIV TARTIBDA TASHKIL ETISH. "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarlari" ilmiy-uslubiy jurnali, 1(2), 3-9.